

Śródmieście Gdyni jako zabytek

Robert Hirsch

We wrześniu 2007 r. układ urbanistyczny śródmieścia Gdyni został wpisany do wojewódzkiego rejestru zabytków. Decyzja administracyjna wprowadziła prawną ochronę konserwatorską na obszarze najważniejszym dla dziedzictwa kulturowego Gdyni. Ochroną objęto teren o bardzo dużej powierzchni wynoszącej około 91 hektarów; teren bardzo intensywnie zabudowany i mający wiele tysięcy stałych mieszkańców (fot. 1). Z tego więc tylko punktu widzenia było to wydarzenie niezwykle doniosłe w historii ochrony konserwatorskiej w Polsce. Wprowadzenie prawnej ochrony nie spowodowało żadnej gwałtownej przemiany w przestrzeni miasta i jego zabudowie, ale zapoczątkowało różnorodne długofalowe konsekwencje. Od czasu wpisania układu śródmieścia minęły już ponad 3 lata i można pokusić się o pewne podsumowanie związane z następstwami wprowadzenia tej regulacji.

Stan przed wpisaniem do rejestru

Na początku 2007 r. na obszarze administracyjnym Gdyni znajdowało się siedem dużych pod względem powierzchni zespołów przestrzennych wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków. Zespoły te ukształtowały się, zanim zaczął powstawać port i miasto Gdynia. Włączone zostały w granice administracyjne Gdyni w związku z jej rozwojem terytorialnym. Zespoły te wpisywane kolejno do rejestru zabytków to: zespoły dworsko-parkowe Mały Kack (wpis do rejestru w 1946 r.) i Kolibki (1982), osada Mały Kack (1981), zespół kuracyjny Orłowo (1982), lotnisko Kamienna Góra (1985), dawne wsie Oksywie (1987) i Wielki Kack (1987). Modernistyczne śródmieście Gdyni jako zespół stosunkowo młody musiało poczekać na docenienie i uznanie walorów zabytkowych.

Ochrona prawna zabytków modernistycznych na terenie Gdyni następowała stopniowo. Pierwszym budynkiem wpisany do rejestru zabytków był biurowiec ZUPU (po wojnie siedziba PLO) przy ul. 10 Lu-

tego 24. Wpisu dokonano w 1972 r. w celu ochrony budynku przez zamiarami nadbudowy¹. Kolejnym był dom mieszkalny „Opolanka” na Kamiennej Górze wpisany w 1979 r. Dalsze wpisy do rejestru zabytków, budynków modernistycznych śródmieścia nastąpiły już w latach 80. XX w.

Prawdopodobnie pierwszym dokumentem wprowadzającym ochronę zespołu przestrzennego śródmieścia był uchwalony w 1994 r. miejscowy szczegółowy plan zagospodarowania przestrzennego śródmieścia Gdyni. Obejmował trzy historyczne dzielnice - Śródmieście, Działki Leśne i Kamienna

1. Piszą o tym: Gawlicki Marcin, Błyskosz Tomasz, *Strategia ochrony zabytkowej architektury modernistycznej w Polsce – zarys problemu* [w:] *Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni. Architektura lat międzywojennych i jej ochrona*. red. M.J. Sołtysik, R.Hirsch, Gdynia 2009, s. 173.

1. Układ urbanistyczny śródmieścia Gdyni wpisany w 2007 r. do rejestru zabytków - plan

Górze². Do planu dołączone były wytyczne konserwatorskie autorstwa Marii J. Sołtysik, które określały zalecenia dotyczące działań w strefach ochrony konserwatorskiej wyznaczonych w planie zagospodarowania oraz zawierały katalog obiektów do indywidualnej ochrony podzielonych na kilka grup o stopniowanych walorach³. Problemem prawnym był fakt, że wytyczne konserwatorskie nie były załącznikiem do uchwały przyjmującej plan i ich prawne umocowanie było często podważane.

Plan zagospodarowania utracił ważność z końcem 2002 roku i ze względu na brak nowego, zabudowa śródmieścia, z wyjątkiem budynków wpisanych samodzielnie do rejestru zabytków, przestała być objęta ochroną konserwatorską. Sytuacja, w której najważniejszy dla tożsamości Gdyni zespół przestrzenny jest pozbawiony ochrony wymagała podjęcia konkretnych działań. Przekonanie, że konieczne jest wprowadzenie ochrony konserwatorskiej podzielił specjaliści konserwatorzy, władze miasta i liczni miłośnicy zabytków Gdyni.

Procedura wpisu śródmieścia do rejestru zabytków

Po wejściu w życie nowej ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami na posiedzeniu Zarządu Miasta Gdyni podjęto temat ochrony konserwatorskiej śródmieścia. Miejski Konserwator Zabytków w Gdyni przedstawił określone w ustawie, różne formy ochrony zabytków. Po rozważeniu dostępnych możliwości, za najbardziej optymalną formę władze miasta uznały wpisanie śródmieścia do wojewódzkiego rejestru zabytków i zdecydowały o podjęciu rozmów w tej sprawie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku. Zadeklarowały także finansowe i organizacyjne zaangażowanie Urzędu Miasta Gdyni w procedurę przygotowawczą. Zamyśl wpisanie śródmieścia do rejestru został uzgodniony roboczo z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku. Poczyniono także ustalenia co do podziału zadań przygotowawczych pomiędzy poszczególnymi urzędami. Urząd Miasta Gdyni zamówił m.in. specjalistyczną ekspertyzę niezbędną do rozpoczęcia procedury⁴.

Procedura wpisu do rejestru zabytków trwała około dwóch lat. Przedsięwzięcie nie byłoby możliwe do przeprowadzenia w tak krótkim czasie, bez współpracy samorządu Gdyni, urzędu wojewódzkiego konserwatora zabytków, ekspertów i społecznej akceptacji.

Za inicjatora przedsięwzięcia można uznać szeroko rozumianą społeczność gdyńską, a bezpośrednim wnioskującym były władze Gdyni. W listopadzie 2006 r. Prezydent Gdyni skierował do Wojewody Pomorskiego formalne pismo z wnioskiem o wszczęcie procedury wpisu. Razem z wnioskiem zostało prze-

kazane specjalistyczne opracowanie zamówione przez wnioskującego.

Postępowanie w sprawie wpisania układu urbanistycznego śródmieścia Gdyni do rejestru zabytków wszczął z urzędu Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku w kwietniu 2007 r. Następnie odbyły się wszystkie przewidziane prawem etapy, takie jak konsultacje społeczne z udziałem specjalistów i mieszkańców, oraz komisyjne sprawdzenie w terenie granic obszaru przewidzianego do ochrony. Powiadomianie stron postępowania o wszystkich kolejnych działaniach administracyjnych odbywało się m.in. poprzez obwieszczenia publikowane w prasie ogólnopolskiej⁵.

Decyzja o wpisaniu śródmieścia do rejestru została uroczystie przekazana przez dra Mariana Kwapińskiego - Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku Wiceprezydentowi Gdyni Markowi Stępie w dniu 27.09.2007 r. w Gdyni, w czasie rozpoczęcia międzynarodowej konferencji „Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni”. W sentencji decyzji stwierdzono, że do rejestru zabytków województwa pomorskiego pod numerem A-1815 wpisano następujący zabytek: „historyczny układ urbanistyczny śródmieścia Gdyni utworzony przez sieć ulic, układ parcelacyjny i zabudowę określony trzema głównymi fazami osadniczymi⁶:

- wiejską - obejmującą zespół dawnego siedliska rybacko-wiejskiego czytelny w ciągu ul. Portowej, Starowiejskiej wraz z Placem Kaszubskim, Placem Konstytucji i fragmentem ul. Wójta Radtkego
- letniskową - zachowaną w obrębie Skweru Kościuszki i ul. 10 Lutego
- miejską - z częścią reprezentacyjną otwartą na morze, wyznaczoną główną osią na przedłużeniu ul. 10 Lutego, przez Skwer Kościuszki i Aleję Jana Pawła II oraz z częścią mieszkalno-handlową obejmującą ul. Świętojańską, Starowiejską, Portową, 10 Lutego, Skwer Kościuszki i Plac Kaszubski”.

Warto podkreślić, że wymagania prawne i merytoryczne stawiane obecnie podejmowanym decyzjom administracyjnym są nieporównywalnie wyższe, niż w czasach gdy wpisywano do rejestru wspomniane na wstępie zespoły przestrzenne Gdyni. Decyzje z lat 70. i 80. były bardzo lakoniczne, a załączniki graficzne pozbawione były precyzji i nie odnosiły się do podziałów geodezyjnych. Obecnie decyzje są dużo bardziej skomplikowanymi dokumentami, w których obszar jest pokazany precyzyjnie na planie i opisany z odwołaniem do działek geodezyjnych.

Główne cele jakie osiągnięto poprzez wpisanie śródmieścia do rejestru to:

1. Wprowadzenie trwałej ochrony konserwatorskiej dającej możliwości różnych działań administracyjnych
2. Jednoznaczne uznanie i potwierdzenie walorów śródmieścia Gdyni jako zespołu zabytkowego o znaczeniu ponadlokalnym.

2. Miejscowy szczegółowy plan zagospodarowania przestrzennego śródmieścia Gdyni przyjęty Uchwałą Rady Miasta Gdyni nr V/90/94 z dnia 30.11.1994 r. (Dz.U.Woj.Gdańskiego nr 33 z 5.12.1994).

3. Sołtysik Maria Jolanta, *Zalecenia konserwatorskie do miejscowego planu szczegółowego śródmieścia Gdyni*, mps, Gdynia 1994.

4. Sołtysik Maria Jolanta, *Ekspertyza dotycząca walorów kulturowych zabytkowego zespołu urbanistycznego śródmieścia Gdyni*, mps. Urząd Miasta Gdyni 2006.

5. Obwieszczenie ukazało się w dzienniku „Rzeczpospolita” 17 kwietnia 2007 r.

6. Rozwój przestrzenny śródmieścia Gdyni został dokładnie zbadany i opisany w kilku publikacjach, a najpełniej w publikacji: Maria Sołtysik, *Gdynia miasto dwudziestolecia międzywojennego. Urbanistyka i architektura*, Warszawa 1993

2. Zabytkowe śródmieście na zdjęciu lotniczym, fot. Maciej Bejm

3. Podniesienie świadomości i jej utrwalenie na temat znaczenia śródmieścia dla dziedzictwa kulturowego Polski czyli znaczenie edukacyjne czy nawet propagandowe wpisu do rejestru

4. Możliwość rozszerzenia polityki finansowania zabytków przez gminę na obszar śródmieścia.

Charakterystyka zespołu wpisanego do rejestru

Układ urbanistyczny objęty wpisem do rejestru zabytków zajmuje powierzchnię około 91 hektarów czyli ponad 0,9 km kwadratowego⁷. Jest to teren bardzo intensywnie zabudowany. Znajduje się na nim około 450 różnych budynków, z których zdecydowana

większość to kamienice o wysokości 5-6 kondygnacji (fot. 2-4). Na terenie układu znajdują się 24 zespoły i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków. Budynki te, dokumentujące najważniejsze fazy historyczne i przemiany stylowe zabudowy śródmieścia, można podzielić pod względem historyczno-stylowym na cztery grupy: 5 budynków z czasów wsi i letniska, 6 budynków z czasów budowy miasta w stylu historyzmu, 12 z czasów budowy miasta, które zaliczyć można do modernizmu i 1 zabytek z okresu powojennego. Zestawienie to pokazuje, że w rejestrze indywidualnym reprezentowane są wszystkie fazy rozwoju Gdyni, jednak zdecydowana większość budynków, które uznano na zabytki wojewódzkie, pochodzi z czasów budowy miasta Gdynia.

7. Wg obliczeń autora. Dla porównania można podać, że obszar zabytkowego Głównego Miasta Gdańska wynosi około 36 hektarów.

3. Molo Południowe z lat 30. XX w. – jeden z ważniejszych elementów zabytkowego układu urbanistycznego śródmieścia, fot. autor

4. Plac Kaszubski na terenie zabytkowego układu urbanistycznego Gdyni po rewaloryzacji, fot. autor

Odbiór społeczny i medialny wpisania do rejestru

Wpisanie śródmieścia do rejestru zabytków było szeroko komentowane m.in. przez media. Pojawiły się artykuły na ten temat w lokalnej prasie i na portalach internetowych. Miało to istotne znaczenie edukacyjne, gdyż pozwoliło dotrzeć z tą informacją do wielu osób, w szczególności mieszkańców śródmieścia. Komentarze np. w internecie były, jak to często bywa, bardzo zróżnicowane. Najczęściej anonimowi internauci kwestionowali zabytkowość śródmieścia, czy szerzej architektury modernizmu, operując stereotypami zabytków i zarzucając zbyt młody wiek.

Ciekawe wyniki dała ankieta zamieszczona na portalu internetowym www.trójmiasto.pl, towarzysząca we wrześniu 2007 r. informacji o wpisaniu śródmieścia do rejestru zabytków. Na zadane pytanie „za co najbardziej lubisz Gdynię?” dano do wyboru cztery odpowiedzi. Najwięcej, bo 39% uczestników wy-

brało możliwość „za morską legendę: wiatr od morza i marzenia o podróżach”. Na drugim miejscu z 35% głosów była odpowiedź-enigma „za coś innego”. Ale na miejscu trzecim, 18 % głosujących wybrało odpowiedź „za przedwojenną architekturę”. W anonimowej ankiecie wzięło udział prawie 700 osób, a liczbę osób która opowiedziała się za przedwojenną architekturą można uznać za nadspodziewanie wysoką, zwłaszcza że można było wybrać tylko jedną odpowiedź.

W relacjach z mieszkańcami i użytkownikami śródmieścia świadomość zabytkowości nie jest powszechna, ale wydaje się, że wiele osób docenia po prostu wartość historyczną, nie utożsamiając tego z walorami zabytkowymi. Zabytkowość śródmieścia czy szerzej budynków modernistycznych wzbudza zdziwienie w osobach spoza śródmieścia i spoza Gdyni, które zestawiają modernistyczny zespół z popularnymi zabytkami polskimi o kilkusetletniej historii.

TABELA 1. Zasady udzielania dotacji na prace przy zabytkach Gdyni

	Rodzaj budynku	Położenie	Ogólny zakres prac, które mogą być objęte dotacją	Maksymalna wysokość dotacji
Grupa 1	Budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków	Obszar administracyjny Gdyni	Wszelkie prace związane z utrzymaniem, zachowaniem i odtworzeniem substancji zabytku	75 %
Grupa 2	Budynki objęte indywidualnie ochroną w MPZP (gr. A)	Budynki położone na obszarach wpisanych do rejestru zabytków, na terenie Gdyni	Prace przy elewacjach budynków i przy dachach (w przypadku widocznych dachów stromych) Remonty pierwotnej stolarki okiennej i drzwiowej zewnętrznej	50 %
Grupa 3	Pozostałe budynki, powstałe (ukończone) do 1989 roku.			30 %

5. Kamienica Hundsdorffa przy ul. Starowiejskiej 7, po odrestaurowaniu elewacji, fot autor

Konsekwencje wpisania śródmieścia do rejestru zabytków

Wpisanie układu urbanistycznego śródmieścia do rejestru zabytków miało kilka istotnych następstw. Z jednej strony wprowadzona została trwała, prawna ochrona konserwatorska, umożliwiająca kontrolowanie przekształceń przestrzennych. Ochrona trwała w tym znaczeniu, że poprzez wydaną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków prawomocną decyzję administracyjną, pojawiła się stabilna regulacja prawna niezależna w praktyce od zmian ustawowych i prawa lokalnego.

Wpisanie śródmieścia do rejestru zabytków stworzyło też nowe pole do działań konserwatorskich, mających trwałą podstawę prawną. Obszar śródmieścia Gdyni można uznać za obszar doświadczalny, w którym mają być wypracowane i zrealizowane optymalne zasady konserwacji zabytków. Celem prowadzonych obecnie działań jest wypracowanie przejrzystych zasad ochrony konserwatorskiej na obszarze objętym prawną ochroną, a jednocześnie zapewnienie rekompensat odczuwalnych przez właścicieli budynków, które dzięki zaangażowaniu środków publicznych będą zmniejszały uciążliwości ochrony konserwatorskiej.

Prace prowadzone przez Urząd Miasta Gdyni po wpisaniu do rejestru zabytków zostały skierowane w trzech kierunkach. Z jednej strony zdecydowano się

7. Kamienica przy ul. Wójta Radtkego 43 po zakończeniu prac konserwatorskich przy elewacji, fot. autor

na wprowadzenie systemu dofinansowania remontów zabudowy śródmiejskiej, równocześnie podjęto kroki w celu szybkiego objęcia terenu układu zabytkowego miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Trzecim elementem działań jest popularyzacja i promocja architektury, zwłaszcza modernizmu.

Finansowanie prac konserwatorskich na obszarze zabytkowym

Udzielnie przez samorządy lokalne dotacji na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru przewiduje obowiązująca od 2003 r. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Od początku obowiązywania tej ustawy, gmina Gdynia udzielała dotacji na prace przy budynkach zabytkowych. W latach 2003-2008 udzielono dotacji na działania przy 17 budynkach, czyli dotowano prace przy około 25% wszystkich wpisanych do rejestru zabytków na terenie Gdyni.

6. Prace konserwatorskie przy elewacjach zabytkowego Domu Żeglarza Polskiego, obecnie Wydziału Navigacyjnego Akademii Morskiej, 2010 r., fot. autor

Po wpisaniu do rejestru zabytków układu urbanistycznego śródmieścia Gdyni wykorzystano te kilkuletnie doświadczenia do rozszerzenia zasięgu potencjalnych odbiorców. Uznanie układu śródmieścia za zabytek, dało możliwość wypracowania przez miejską służbę konserwatorską i przyjęcia przez Radę Miasta Gdyni zasad dofinansowania prac konserwatorskich na terenie obszarów zabytkowych w Gdyni⁸.

Przy określaniu zasad dofinansowania na obszarach zabytkowych przyjęte zostały następujące główne założenia:

1. Zróżnicowana wysokość dofinansowania w zależności od rangi (walorów zabytkowych) budynku
2. Zróżnicowanie dotowanego zakresu prac w zależności od rangi (walorów zabytkowych) budynku
3. Powiązanie finansowania z ustaleniami dotyczącymi ochrony konserwatorskiej budynków, przyjmowanymi w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

8. Zasady te opierają się na regulacji art. 81 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który daje samorządom terytorialnym możliwość udzielania dotacji na prace przy zabytkach.

9. Społeczne muzeum utworzone przez mieszkańców w zabytkowym budynku przy ul. 3 Maja 27-31, fot. autor

Szczegółowe wymogi dotyczące ochrony układu zabytkowego

Ochrona konserwatorska, czy to pojedynczego budynku czy większego założenia przestrzennego na podstawie wpisania do rejestru zabytków jest ważnym i trwałym czynnikiem ochrony. Jednakże decyzja o wpisaniu zabytku do rejestru nie zawiera regulacji szczegółowych, które mogłyby być czytelne i zrozumiałe dla mieszkańców, użytkowników i innych zainteresowanych. Możliwość wprowadzenia bardziej precyzyjnych zapisów ochrony konserwatorskiej istnieje w prawie lokalnym tj. np. w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Skorzystanie z tej możliwości, może dać bardzo pożądane uzupełnienie ochrony określonej we wpisach do rejestru, regulując np. sprawy inwestycyjne i przestrzenne. Pole do interpretacji zarówno przez inwestorów, jak i przez organy administracyjne jest w ten sposób zminimalizowane. Dyskusja na zasadnicze tematy przestrzenne i konserwatorskie, przenosi się niejako na etap procedury przed uchwaleniem miejscowego planu zagospodarowania.

Po wpisaniu układu śródmieścia władze miasta zdecydowały o intensyfikacji prac planistycznych dla tego obszaru. Na terenie Śródmieścia obowiązują obecnie 2 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Zwłaszcza ważny jest plan uchwalony w listopadzie 2009 r. obejmujący swoją powierzchnią ponad połowę układu zabytkowego¹¹. Przystąpiono także formalnie do sporządzania następnych planów, które obejmują pozostałą powierzchnię zabytkowego śródmieścia. Prace planistyczne nad nimi są bardzo zaawansowane.

W planach opracowanych dla śródmieścia pojawiają się regulacje niezwykle ważne z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej. Oprócz zapisów urbanistyczno-konserwatorskich chroniących skalę i rodzaj zabudowy, w planach zapisana jest indywidualna ochrona konserwatorska poszczególnych budynków i innych elementów zagospodarowania. Określone są także szczegółowe regulacje dotyczące zasad umieszczenia reklam i szyldów na terenie zabytkowym.

W zakresie ochrony indywidualnej budynków

ustanawianej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, wykorzystane zostały doświadczenia planistyczne i konserwatorskie jakie uzyskano przy wcześniejszych planach np. zabytkowego zespołu urbanistycznego Kamiennej Góry. Wprowadzona została kategoryzacja ochrony budynków wyróżniająca 3 grupy: A, B i C. Do grupy A zaliczono budynki o wysokich walorach zabytkowych, w przypadku których obowiązuje ścisła ochrona. W tej grupie znalazły się budynki wpisane do rejestru zabytków oraz inne porównywalne z nimi wartością. Grupa B to budynki, w których dopuszczone zostały przekształcenia nie deformujące zasadniczego wyrazu obiektu. W grupie C znalazły się budynki o pewnych walorach historycznych, które jednak z uwagi na istniejące uwarunkowania (zły stan techniczny, kolizja planistyczna) mogą być rozebrane po wykonaniu dokumentacji. Należy dodać, że do grupy C zaliczane są raczej pojedyncze budynki. Dla zilustrowania proporcji liczbowych budynków w poszczególnych grupach, można wskazać że np. w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego części dzielnicy Śródmieście w Gdyni, rejon Skweru Kościuszki oraz ulic Jana z Kolna i 10 Lutego, zatwierdzonym 25 listopada 2009 r. do grupy A zaliczono 31 budynków oraz 16 wpisanych do rejestru, do grupy B - 55 budynków, a w grupie C znalazły się 4 obiekty.

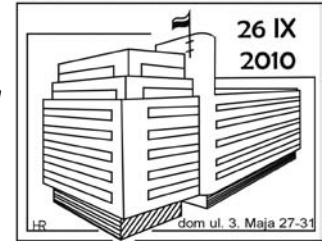
Taka struktura waloryzacji została opracowana we współpracy Biura Planowania Przestrzennego Gdyni i Biura Miejskiego Konserwatora Zabytków. Została też zaakceptowana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze uzgodnień kolejnych planów miejscowych.

Dwie opisane wyżej regulacje - finansowanie remontów budynków i ochrona lokalna budynków są wzajemnie ze sobą powiązane. Są próbą zrealizowa-

10. Jedna z siedemnastu grup turystów zwiedzających śródmieście Gdyni w czasie Dnia Modernizmu 26 września 2010 r., fot. A. Orchowska-Smolińska

11. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części dzielnicy Śródmieście w Gdyni, rejon Skweru Kościuszki oraz ulic Jana z Kolna i 10 Lutego, zatwierdzony Uchwałą Nr XXXVII/839/09 Rady Miasta Gdyni z dnia 25 listopada 2009 roku. (Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dnia 27 stycznia 2010 r., Nr 12, poz. 220)

11. Pamiątkowa pieczęć z Dnia Modernizmu 2010 w Gdyni, proj. M. Hirsch

nia w praktyce istotnego założenia ochrony zabytków czyli powiązania stopnia ograniczeń wynikających z ochrony konserwatorskiej z adekwatnymi korzyściami uzyskiwanymi z pomocy publicznej. Czyli im ściślejsza ochrona i wyższe ograniczenia, tym wyższe dofinansowanie (patrz Tabela nr 1). W tej chwili przy niedoskonałości obowiązującego prawa wydaje się to realnym osiągnięciem. Mówimy bowiem o działaniach realnych i dostępnych w obecnym systemie prawnym. Nie są one natomiast optymalne z punktu widzenia teorii ochrony zabytków¹².

Udział społeczny w popularyzacji architektury Gdyni

Akceptacja społeczna dla działań związanych z ochroną konserwatorską jest niezwykle ważnym elementem powodzenia. Zwłaszcza w sytuacji, kiedy procedury administracyjne bywają zawodne, społeczne zaangażowanie jest bardzo istotne. Po trzech latach od wpisania śródmieścia do rejestru można zauważyć zmieniające się nastawienie do tego zabytku. Zaryzykować można stwierdzenie, że właśnie formalne uznanie tego zabytku wpłynęło na zmianę świadomości. W wielu wypadkach można zauważyć nie tylko akceptację, ale także wzrastające zaangażowanie mieszkańców śródmieścia w różne działania, potwierdzające rosnące społeczne zrozumienie sensu i zasad ochrony zabytków modernistycznych. Widoczne jest to w nastawieniu właścicieli wielu budynków zabytkowych na terenie śródmieścia.

Przejawami tego są np. działania Wspólnoty Mieszkaniowej „Bankowiec”, która przez kilka lat prowadziła prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytkowym budynku FE BGK przy ul. 3 Maja 27-31. Prace te objęły rewaloryzację elewacji, obrotowych okien, posadzek i okładzin klatek schodowych. Uwieńczeniem działań, zdecydowanie wykraczającym poza normalne zainteresowanie użytkownika, było przeprowadzenie inwentaryzacji fotograficznej zabytkowych elementów wyposażenia w całym budynku (armatury, umywalki, posadzki). Wspólnota urządziła także w swoim biurze małe muzeum, w którym przechowywane są historyczne dokumenty i wyeksponowane są autentyczne elementy wyposażenia domu (fot. 9). Muzeum jest dostępne dla wszystkich zainteresowanych.

Rosnąca wiedza o zabytkach Gdyni spowodowała, że pod koniec roku 2008 zawiązane zostało stowarzyszenie „Zabytkowa Gdynia”, które skupia właścicieli budynków zabytkowych i specjalistów z zakresu konserwacji zabytków, ale też inwestycji i prawa. Członkowie Stowarzyszenia uczestniczą np. jako eksperci w pracach konserwatorskich realizowanych z dofinansowaniem gminy Gdynia, wspomagając też właścicieli budynków.

Zmiana społecznego nastawienia do architektury modernizmu przejawia się także w powodzeniu akcji zwiedzania śródmieścia z przewodnikiem. Z inicjatywy Biura Miejskiego Konserwatora Zabytków grupa przewodników turystycznych odbyła specjalne szkolenie przygotowujące do oprowadzania po Gdyni i modernizmie. Kilkanaście osób, które zakończyły cały cykl uzyskało od Prezydenta Gdyni specjalny certyfikat potwierdzający kompetencje do oprowadzania po Gdyni. Jest to zaświadczenie uzupełniające do obowiązujących uprawnień państwowych.

Ważnym wydarzeniem, w którym społecznie uczestniczyli przewodnicy specjalizujący się w oprowadzaniu po Gdyni był zorganizowany i przeprowadzony 26 września 2010 r. przez Urząd Miasta Gdyni Gdyniński Dzień Modernizmu (fot. 10-11). W trakcie jednego dnia zabytki śródmieścia Gdyni zwiedziło około 350 osób, w kilkunastoosobowych grupach umożliwiających wejście do ciekawych wnętrz. Wnętrza budynków modernistycznych udostępniłi właściciele i instytucje m.in. Sąd Rejonowy, właściciele domu z minimuzeum przy ul. 3 Maja 27-31, właściciele kamienicy przy ul. Abrahama 28. W organizacji uczestniczyli też Muzeum Miasta Gdyni i Miejska Informacja Turystyczna. Duże zainteresowanie sprawiło, że impreza odbędzie się także w następnym roku.

Zakończenie

Ochrona konserwatorska zespołu śródmieścia Gdyni została utrwalona wraz z wpisaniem układu do rejestru zabytków. Nie należy tego jednak uważać za uwieńczenie działań konserwatorskich. Dopiero ten fakt otworzył nowe możliwości. Działania te są i będą prowadzone równocześnie w różnych kierunkach.

Niektóre inicjatywy przychodzą z zewnątrz i są w pewnym sensie odpowiedzią na działania prowadzone w Gdyni. Na początku 2010 r. grono kilkudziesięciu naukowców z całej Polski zwróciło się z listem do Prezydenta Gdyni o rozpoczęcie działań formalnych zmierzających do uznania śródmieścia Gdyni za Pomnik Historii¹³. W apelu tym naukowcy – w większości uczestnicy organizowanych przez Gdynię konferencji naukowych, wyrazili uznanie dla działań gdyńskiego środowiska i udzielili swojej rekomendacji śródmieściu Gdyni. List ten jest potwierdzeniem właściwych działań samorządu Gdyni i zachętą do kontynuacji dotychczasowych metod ochrony zabytków.

12. Najbardziej aktualną ocenę stanu ochrony zabytków w Polsce zawiera *Raport o stanie zabytków* przygotowany na Kongres Kultury Polskiej w 2009 r., red Jacek Purchla.

13. Treść listu zredagował prof. Jakub Lewicki z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie w uzgodnieniu z MKZ w Gdyni. Prof. J.Lewicki zorganizował także akcję podpisywania apelu.